

10. Tiistaina 29 p. helmikuuta 1944

kello 11.

Puhetta johtaa puhemies Hakkila.

Nimenhuudossa merkitään poissaoleviksi edustajat Hästbacka, Junes, Koponen, Lindqvist, Lohi, Löthman-Koponen, Paasonen, Paksujalka, Pilppula, Tolppanen, Turkka ja Vesterinen.

Valtioneuvoston tiedonanto.

Puhemies: ulkopuolella päiväjärjestyksen esittää pääministeri valtioneuvoston tiedonannon.

Kun asia mielestäni on sen laatuinen, että se olisi käsiteltävä suljetuissa istunnoissa, olen antanut tyhjentää ja sulkea kuunteluparvet ja esitän työjärjestyksen 58 §:n mukaisesti eduskunnan päätettäväksi, hyväksyykö eduskunta tämän menettelytavan. Ehdotukseen asian käsittelystä suljetuissa istunnoissa liittyy puhemiesneuvoston esittämä lisäys, että jos asia käsitellään suljetuissa istunnoissa, pöytäkirjat istunnoista julkaistaan heti, kun puhemiesneuvosto katsoo sopivaksi niiden julkaisemisen.

Puhemiehen ehdotus ja siihen liittyvä puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

Puheenvuoron saatuaan lausuu:

Pääministeri Linkomies: Herra puhemies! Minulla on kunnia Hallituksen puolesta esittää Eduskunnalle valtiopäiväjärjestyksen 36 §:ssä tarkoitettu tiedonanto, joka koskee valtiollista tilannetta. Siitä on ilmenevä, että Suomen kansa ja sen edustajat ovat vakavien ratkaisujen edessä. Kun viimeksi esitin tällaisen selonteon 1 päivänä syyskuuta 1943, huomautin, että hallitus tulee tarkoin pitämään silmällä kaikkia mahdollisuuksia, jotka voivat avautua maallemme hyväksyttävän ja turvallisen rauhan saavuttamiseen. Niinä kuukausina, jotka siitä lähtien ovat kulu-neet, onkin keskeytymättä koetettu hankkia kaikki saatavissa ollut selvitys, joka voisi helpottaa poliittisen asemanne arviointia. Samalla on otettu huomioon se jatkuvasti tapahtunut poliittisen tilanteen muuttuminen, joka on meidän kannaltamme ollut havaittavissa ja jota ei voi olla nimittämättä huonontumiseksi.

Valtava maailmankamppailu on saattanut Suomen uhanalaiseen asemaan. Tosin sen oma armeija seisoo lujana puolustuslinjoillaan. Mutta siitä riippumatta melkein jokainen suurvaltojen voimasuhteissa tapahtunut sotilaallinen tai poliittinen muutos voi vaikuttaa Suomen puolustustas-teluun. Olosuhteet ovat nykyään sellaiset, ettei pieni kansa uhrautuvastikaan taistel-len ja sitkeästikään työskennellen voi yksin ratkaista kohtaloansa, vaan sen kohtalo riippuu suuressa määrässä tekijöistä, joita ei määrää sen oma tahto ja omat toiveet, olkootpa nämä kuinka oikeutettuja tahansa.

En halua käydä perusteellisesti selvittämään kehitystä, joka on tapahtunut sen jäl-keen kun esitin vastaavan selonteon. Ta-pahtumain kulku on kaikille suurin piir-tein tunnettu. Tarkoitukseni on vain ly-

hyesti lausua muutamia sanoja tilanteesta sellaisena, miltä se nykyään näyttää.

On ilmeistä, että Venäjän mahti muihin suurvaltoihin verrattuna on jatkuvasti kasvanut. Näin on tapahtunut sekä sotilaallisella että poliittisella alalla. Jälkimmäinen on luonnollisesti suoranaista seurausta edellisestä. Pitkin koko itärintamaa, aina Suomenlahden etelärannoilta Mustanmereen saakka ovat neuvostojoukot jatkuvasti tunkeutuneet eteenpäin saavuttaen huomattavia aluevoittoja. Saksa, jonka on ollut pakko taistella useilla rintamilla ja jonka täytyy olla valmistunut torjumaan mahdollinen maihinnousu lännestä käsin, on näinä kuukausina vetänyt joukkojaan ja puolustuslinjojaan yhtämittaisesti taaksepäin. Sillä alueella, joka lähinnä koskee meidän maattamme, on tämä vetäytymisliike viime viikkoina aiheuttanut rintaman siirtymisen Leningradin edustalta Narvan—Pihkovan linjalle. Suomen erikoisasema äärimmäisenä koillisella sivustalla esiintyy tämän johdosta sitäkin selvempänä. Velvollisuutemme on ottaa huomioon kaikki ne mahdollisuudet, jotka tämän jälkeen voivat sattua, vieläpä ottaa huomioon se, että venäläiset pääsisivät tunkeutumaan pitemmälle Baltianmaihin. Jos Viro ja Latvia joutuisivat Neuvostoliiton valtaan, vaikeutuisivat liikenneyhteydet Suomenlahdella ja Itämerellä kenties suuressakin määrässä, vaikkakin on syytä mainita, että saksalaiset merisotavoimat tällä alueella lienevät huomattavasti voimakkaammat kuin vastustajan. On ilmeistä, että sotatapahtumat eivät ole kulkeneet meille suotuisaan suuntaan. Sitä, minkä tässä olen todennut, ei ole tulkittava vähimmäksikään saksalaiseen sotilasjohtoon kohdistuvaksi arvosteluksi. Saksan sotavoimat ovat näinä vuosina ratkaisseet vaikealatuisempiakin tehtäviä siinä suuressa ja ankarassa taistelussa, jota Saksan on ollut käytävä kautta koko Euroopan. Saksa on edelleen sängen huomattava sotilaallinen ja poliittinen tekijä, varsinkin Itämeren piirissä.

Poliittisella alalla on Neuvostoliiton vaikutusvalta niinkään lisääntynyt. Tarkoitin tällöin Neuvostoliiton ja sen liittolaisten välisiä suhteita. Viittaan siihen kuinka itsenäisesti Neuvostoliitto harjoittaa omaa, liittolaisistaan täysin riippumatonta politiikkaansa Puolan kysymyksessä. Huomautan edelleen siitä, että kaikista periaatteis-

ta huolimatta liittolaisten taholta ei ole esitetty minkäänlaista lausumaa tai ryhdytty minkäänlaiseen toimenpiteeseen, jotta uhanalaisille Baltianmaille taattaisiin oikeus itsenäiseen olemassaoloon, kun sitävastoin Neuvostoliitto päätöksellä, joka tehtiin helmikuun 1 päivänä 1944, on uudelleen selittänyt niiden kuuluvan erottamattomana osana Neuvostoliittoon. Neuvosto-Venäjän liittolaiset, anglosaksiset valtat, ovat sodankäynnissä siitä riippuvaisia. Venäjähän käy liittolaistensa puolesta sotaa Euroopassa ja Yhdysvalloille hyvät suhteet Neuvostoliittoon ovat erittäin suuriarvoiset sen taistellessa Japania vastaan. Luulen, että tilanne tässä suhteessa on sattuvasti luonnehdittu englantilaisen Times-lehden tämän vuoden helmikuun 21 päivän numerossa, jossa sanottiin sangen vähän luultavaksi, että mikään englantilainen tai amerikkalainen aloite, joka koskisi Venäjän rajanaapureita, voisi saada hyvän vastaanoton Kremlissä ja että kolmen suurvallan kannalta samoin kuin Venäjän ja sen naapurien on erittäin tärkeätä, että Venäjän tunteet tarkasti otetaan huomioon. Tästä voi helposti lukea anglosaksisten valtain toimintaohjelman kysymyksissä, jotka koskevat Neuvostoliiton naapureita. Venäjän naapurimaan, sellaisen kuin Suomen, täytyy erikoisesti kiinnittää huomiota nykyiseen poliittiseen tilanteeseen. Meidän on kylmästi otettava laskelmissa huomioon tosiasia, että emme voi lainkaan luottaa anglosaksisten maiden tukeen. Tällä en suinkaan halua sanoa, että olisi aliarvioitava myötätuntoa ja hyvää tahtoa, joka näissä maissa esiintyy Suomea kohtaan. Päinvastoin on meillä kaikki syy pyrkiä sitä edelleen säilyttämään ja lisäämään, mutta meidän ei ole missään tapauksessa yliarvioitava sen tosiasiallista poliittista merkitystä.

Vielä vähemmän on meidän otettava laskuimme mahdollisuutta liittoutuneiden väliseen hajaannukseen. Sillä vaikka liittoutuneiden kesken todennäköisesti onkin olemassa kitkaa ja vakavaakin hankausta siinä, missä niiden edut käyvät ristiin, on kuitenkin yhteinen taistelu niille siinä määrin ratkaisevan tärkeä, että se varmaan on estävä vakavat erimielisyydet.

Poliittista vastapainoa Venäjän yhä kasvavalle vaikutusvallalle ei siis tätä nykyä ole havaittavissa. Sotilaallisesti Venäjä niinkään marssii eteenpäin tunkien saksa-

laista rintamaa taaksepäin. Nämä tosiseikat ovat kansamme suuren kysymyksen kannalta varsin painavat.

Kun etsitään ratkaisua kysymykseen, kuinka Suomen kansa on säilyttävä olemassaolonsa, itsenäisyytensä ja valtionsa maailmankamppailun myrskyissä, voidaan yleiskatsauksen helpottamiseksi esittää kaksi vaihtoehtoa.

Toinen vaihtoehto on järkkymättömän puolustustaistelun jatkaminen. Oivallinen armeijamme on hyvin varustettuna ja kokeneen päällystönsä johtamana hyvissä asemissa. Sen taisteluhaluista ei ole minkäänlaista epäilyä ja suomalaisen sotilaan kyky selviytyä hänelle tutussa pohjoismaisessa metsämaastossa on tullut maailman kuuluksi. Kansamme on osoittautunut kykeneväksi levollisesti kestämaan raskaitakin uhreja ja pahojenkin häiriöiden aikana suorittamaan työtänsä. Moni ei varmaan ajattelekaan muuta vaihtoehtoa, kuin että lujasti ja täysin puolustusvalmiina pysytään nykyisillä taistelulinjoilla odottaen sotaonnen kääntymistä suurvaltain välisessä taistelussa tai Neuvostoliiton voimien ehtymistä tahi jonkin odottamattoman käänteen tapahtumista maailmanpoliittisissa suhteissa. Tällä vaihtoehdolla on voimakkaat juurensa tunteissamme ja sitkeässä tahdossamme. Se on ilmaisu suomalaisesta sisusta, ja kenties loppujen lopuksi käykin niin, ettei meillä ole mitään muuta vaihtoehtoa valittavana.

Mutta valtion johtotelinten ehdoton velvollisuus on ollut ja on edelleen selvittää ja harkita muitakin mahdollisuuksia. Toisena vaihtoehtona on sopimukseen pääseminen Venäjän kanssa. Tällöin voitaisiin kansaltamme säästää ne raskaat ja sen olemassaololle kenties kohtalokkaat uhrat, jotka taistelu tulisi vaatimaan. Hallitus ja varsinkin ulkoasiain johto on näinä kuu-kausina niinkuin aikaisemminkin koettanut saada selkoa ehdoista, jotka sellaiselle sopimukselle asetettaisiin.

Tällöin on jo aikaisessa vaiheessa esiintynyt ja Neuvostoliiton valtiollisten johtajien tunnettujen lausuntojen perusteella saanut vahvistuksen se seikka, että venäläisellä taholla pidetään kiinni Moskovan rauhan ehtojen ja rajojen uudelleen voimaansaattamisesta. Ollessaan voitolla suurvaltain välisessä taistelussa Neuvostoliitto ei näytä voivan myöntyä muuhun ratkaisuun kuin niiden olosuhteiden palauttami-

seen, jotka vallitsivat ennen nykyisen sodan alkamista ja tämä kannanotto on erikoisella päätöksellä helmikuun 1 päivänä 1944 vahvistettu. Mutta vaikka tämä on ollut tunnettua, on ollut tärkeää saada tarkempia ja yksityiskohtaisempia tietoja niistä ehdoista, joilla Neuvostoliitto olisi suostuvainen rauhalliseen välien selvitte-lyyn. Hallituksella on nyt tilaisuus esittää tällaisia tietoja. Ehdot jakautuvat kahteen ryhmään. Kolme ensimmäistä kohtaa olisi hyväksyttävä, ennenkuin voidaan ryhtyä neuvotteluihin, ja kolmesta jälkimmäisestä taas ilmoitetaan voitavan käydä keskusteluja Moskovassa.

Ensimmäinen ryhmä, heti hyväksyttävät ehdot, sisältävät seuraavaa:

1) „Neuvostoliitto ei vaadi, että Suomi ryhtyy sotaan saksalaisia vastaan, mutta tietysti suomalaisten täytyy katkaista suhteensa saksalaisiin.”

„Jos Suomi tahtoo jäädä puolueettomaksi, niin se ei voi sallia vieraan valtakunnan sotajoukkoja alueellaan. Sen täytyy ainakin internoida ne. Jos tämä tehtävä on suomalaisille ylivoimainen, niin Neuvostoliitto on valmis antamaan välttämätöntä apua lentokoneilla ja sotajoukoilla.”

2) „1940-vuoden rauhansopimuksen jälleen voimaan saattaminen. Suomalaisten joukkojen vetäminen 1940-vuoden rajalle”.

(„Jos Suomen hallitus on valmis hyväksymään kaikki välirauhan ehdot ilman vastaväitteitä, niin neuvotteluissa Moskovassa voidaan palata kysymykseen Hangosta. Mutta tässä tapauksessa asetetaan kysymys korvauksesta.”)

3) „Neuvostolaisten sotavankien sekä keskitysleireissä ja työpalveluksessa olevien neuvostokansalaisten viipymätön palauttaminen.”

Toinen ryhmä sisältää asiat, joista olisi neuvoteltava. Niistä mainitaan ensiksi: „Neuvottelut kysymyksestä, joka koskee osittaista tai täydellistä demobilisatiota, jotka jätetään käytäviksi Moskovassa.” Toiseksi: „Kysymys vahinkojen korvaamisesta, jotka ovat aiheutuneet sotatoimista ja neuvostolaisten alueen valtaamisesta.” Ja vihdoin kolmanneksi: „Kysymys Petsamon piiristä.”

Ensimmäinen kohta kiinnittää heti huomiota. Se sisältää vaatimuksen Suomessa olevien saksalaisten joukkojen internoimi-

sesta. Tällaista ehtoa ei Suomen kansa voisi käydä täyttämään, yhtä vähän kuin on ajateltavissa, että maahan kutsuttaisiin sitä varten neuvostojoukkoja. Puolueettomuuden edellytyksenä on tietenkin kyllä, ettei vieraan valtion joukkoja ole Suomen alueella, mutta mikäli ylipäättensä halutaan päästä sopimukseen, on tämän kysymyksen saatava toisenlainen ratkaisu, kuin mitä mainitsemassani ehtojen kohdassa esitetään.

Toisessa kohdassa esitetään se, minkä jo mainitsin olleen tunnettua, nimittäin että voitollinen Venäjä vaatii Moskovan rauhan määrittelemän tilanteen palauttamista. Meidän kannaltamme merkitsisi Moskovan rauhansopimuksen rajalinjan voimaan saattaminen olotilaa, joka raskaasti painaisi kansamme elämän kaikkia aloja. Rajaviiva lisäksi rikkoo taloudellisia kokonaisuuksia tuottaen siten kansantaloudellemme sietämättömiä rasituksia. Mitä taasen Hankoon tulee, on sen luovuttamiseen vieraan haluttuun mahdoton vapaaehtoisesti suostua.

Kolmas kohta ei näytä antavan aihetta huomaautukseen, sikäli kuin voi edellyttää, että lopullisessa sopimuksessa päästään vastavuoroisuuteen.

Jälkimmäisen ryhmän kohdat on tarkoitus, niinkuin ilmoitetaan, saattaa neuvotte-lujen esineeksi Moskovassa. Niin kauan kuin maailmansota kestää, vaatii kuitenkin jo puolueettomuudenkin ylläpitäminen riittäviä aseellisia voimia, eikä mikään valtio voi nykyisissä olosuhteissa pitkälle menevään demobilisatioon ryhtymällä luopua mahdollisuuksistaan suojella aluettaan ja oikeuttaan.

On todennäköistä, että nämä ehdot tarkoittavat ainoastaan aselevon eli välirauhan aikaansaamista. On näet huomattava, että liittoutuneiden ohjelmana on, sikäli kuin on voitu päätellä saatavilla olevista tiedoista, että aluksi solmitaan ainoastaan aselepo ja että lopulliset rauhansopimukset tehdään myöhemmin yhdellä kertaa.

Vaikka tässä esittämäni ehdot tuntuvat raskailta, vieläpä musertavilta jokaisesta suomalaisesta, joka on elänyt, työskennellyt ja taistellut maansa ja sen edistymisen puolesta, on velvollisuutemme nykyisissä olosuhteissa asiallisesti ja mahdollisimman objektiivisesti niitä harkita.

On syytä kiinnittää huomiota siihen, että näihin kohtiin ei sisälly vaatimusta ehdot-

tomasta antautumisesta eikä myöskään maan tai joidenkin tukikohtien miehittämisestä. Sikäli kuin voi päätellä ulkomailla esitetyistä lausunnoista, pidettäneen siellä näitä ehtoja Suomelle suotuisina. Mitään tukeaa sanottavien parannusten aikaansaamiseksi ei myöskään liene odotettavissa anglosaksisten valtojen taholta.

Olisi tietenkin onnellista, jos molemmat vaihtoehdot, sekä puolustustaistelun jatkaminen että sopimukseen pääseminen, olisivat valittavina niin kauan, että voitaisiin nähdä, millaisiksi olosuhteet tosiasialisesti kehittyvät. Mutta niin yksinkertainen ei asianlaita valitettavasti ole. Toinen vaihtoehto, sitkeä, jatkettu puolustustaistelu on aina käytettävänämmä, mutta toinen, sopimukseen pääsemisen tie, on avoina ainoastaan määrääjän. On pelättävissä, että tämä aika on suhteellisen lyhyt. Vallinnan tulee tapahtua sen johdosta läheisessä tulevaisuudessa, ja tänä aikana voimasuhteet tuskin muuttuvat siten, että sanottavasti parempia ehtoja voitaisiin saada. Meidän on tehtävä kannanmäärittelymme ottamalla huomioon, että sopimukseen pääsemisen perustana tulisi olemaan aikaisemmin esittämäni ehtojen asiallinen sisällyys, joskin niiden käytännöllinen toteuttaminen neuvottelutietä voi muuttua ja lievennyksiä mahdollisesti voidaan saavuttaa.

Olen täten koettanut lyhyesti valaista niitä tietoja, joita on saatu rauhallisen väliselvittelyn mahdollisuuksista Neuvostoliiton kanssa. Kuten näkyy, sisältyy ehtoihin erinäisiä kohtia, joihin suostuminen etukäteen olisi vaarallista (Oikealta: Itsemurhaa!). Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että jatketaan pyrkimyksiä rauhan saavuttamiseksi Suomelle mahdollisimman edullisilla ehdoilla. Hallitus ei siis tässä vaiheessa halua hylätä sitä vaihtoehtoa, joka tähtää sopimukseen pääsemiseen, ja odottaa, että eduskunta hyväksyy tämän kannanoton.

Herr talman! Jag har härmed äran att på Regeringens vägnar till Riksdagen lämna ett i riksdagsordningen 36 § avsett tillkännagivande, som angår den politiska situationen. Därav kommer att framgå, att det finska folket och dess representanter stå inför allvarsamma avgöranden. Då jag senast härstädes avgav en sådan redogörelse den 1 september 1943 påpekade

jag, att regeringen noggrant kommer att beakta alla möjligheter, vilka kunna öppna sig för vårt land att ernå en godtagbar och tryggad fred. Under de månader, som sedan dess förgått, har man även oavbrutet sökt vinna all den klarhet, som kunde underlätta bedömandet av det politiska läget. Samtidigt har man beaktat den fortgående förändring av det politiska läget, som ur vår synpunkt kunnat observeras och som man icke kan undgå att beteckna såsom en försämring.

Den väldiga världskampen har försatt Finland i en utsatt position. Visserligen står dess egen armé fast i sina försvarslinjer. Men oberoende därav kan snart sagt varje i stormakternas styrkeförhållanden inträffad militär eller politisk förändring inverka på Finlands försvarskamp. Förhållandena äro för närvarande sådana, att ett litet folk icke ens genom en uppofterande kamp och under idogt arbete ensamt kan avgöra sitt öde, utan beror detta i hög grad av faktorer, vilka icke låta sig bestämmas av dess egen vilja och egna önskinningar, vore de än så berättigade. Jag önskar icke här utförligt redogöra för den utveckling, som ägt rum, efter det jag avgav en liknande redogörelse. Händelsernas gång är för alla i stora drag bekant. Mitt syftemål är blott att i korthet säga några ord om läget sådant som det för närvarande synes vara.

Det är uppenbart, att Rysslands makt i jämförelse med andra stormakter fortgående stigit. Detta har varit fallet på såväl det militära som på det politiska området. Det senare är naturligtvis en följd av det förra. Utmed hela östfronten ända från Finska vikens södra strand till Svarta havet hava de rådsryska trupperna fortfarande trängt framåt och ernått betydande terrängvinster. Tyskland, som varit tvunget att kämpa på flere fronter och som varit berett att avvärja en möjlig landstigning i västern, har under dessa månader oavbrutet dragit sina trupper och försvarslinjer tillbaka. På det område, som närmast berör vårt land, har denna reträttrörelse under de senaste veckorna förorsakat en förflyttning av fronten från trakten framför Leningrad till Narva-Pskov-linjen. Finlands ställning på den yttersta nordöstra flygeln framträder till följd därav desto mera iögonenfallande.

Vår skyldighet är att beakta alla de möjligheter, vilka härefter kunna inträffa, ja till och med taga i betraktande, att ryssarna kunde intränga längre i de baltiska länderna. Om Estland och Lettland skulle underkastas det ryska väldet, skulle trafikförbindelserna på Finska viken och Östersjön måhända i hög grad försvåras, om ock det är skäl att framhålla, att de tyska sjöstridskrafterna torde vara betydligt starkare än motståndarens. Det är uppenbart, att krigshändelserna icke hava utvecklats i en för oss gynnsam riktning. Vad jag här fastslagit, bör icke i minsta mån tolkas såsom något slags kritik av den tyska militära ledningen. Den tyska krigsmakten har under dessa år löst uppgifter av svåraste art i den stora och allvarliga kamp, som Tyskland haft att utkämpa i hela Europa. Tyskland är fortfarande en betydande militär och politisk faktor i synnerhet inom Östersjö-området.

På det politiska området har Rådsförbundets inflytande och makt likaså ökat. Jag avser härvid Rådsförbundets förhållande till dess allierade. Jag hänvisar till, huru självständigt Rådsförbundet bedriver sin, av sina allierade fullständigt oberoende politik gentemot Polen. Jag får ytterligare framhålla, att oberoende av alla principer, har man från de allierades sida icke framkommit med något offentligt uttalande eller skridit till någon åtgärd i syfte att tillförsäkra de hotade Baltiska staterna rätten till självständig existens, då däremot Rådsförbundet genom ett beslut av den 1 februari 1944 ånyo förklarat dem utgöra en oskiljaktlig del av Rådsförbundet. Rådssysslands bundsförvanter, de anglosaxiska makterna, äro vid sin krigsföring beroende därav. Ryssland för ju krig för sina allierade i Europa, och för Förenata Staterna äro goda relationer till Rådsförbundet av största vikt i deras strid mot Japan. Jag tror, att läget i detta avseende blivit träffande karaktäriserat i den engelska tidningen Times för den 21 februari detta år, där det sades, att det vore föga troligt, att något engelskt eller amerikanskt initiativ, som skulle beröra Rysslands gränsgrannar, komme att få ett gott mottagande i Kreml, och att såväl ur de tre stormakternas som även ur Rysslands och dess grannars synpunkt är det ytterst viktigt, att Rysslands känslor noggrant ta-

gas i beaktande. Härav kan man lätt sluta sig till de anglosaxiska makternas verksamhetsprogram i frågor, som beröra Rådsförbundets grannar. Ett sådant grannland till Ryssland som Finland måste fästa särskild vikt vid det rådande politiska läget. Vi måste kallt räkna med det faktum, att vi icke kunna förlita oss på stöd från de anglosaxiska länderna. Med detta vill jag alls icke säga, att man skulle underskatta de sympatier och den goodwill för Finland, som i dessa länder tager sig uttryck. Tvärtom ha vi allt skäl att sträva till att alltjämt vårda oss om och öka denna välvilja, men i ingen händelse böra vi överskatta dess faktiska politiska betydelse.

Ännu mindre må vi taga med i våra beräkningar möjligheten av en söndring mellan de allierade. Ty även om det uppenbarligen förefinnes friktion och till och med allvarsamma slitningar i de punkter, där deras intressen korsa varandra, äger dock den gemensamma kampen för dem en till den grad avgörande betydelse, att den med visshet kommer att hindra allvarliga meningsskiljaktigheter.

En politisk motvikt till Rysslands alltjämt växande inflytande kan sålunda för närvarande icke skönjas. Militärt tågar Ryssland likaså framåt, trängande tyskarna tillbaka. Dessa fakta säga synnerligen tungt ur synpunkten av vårt folks stora fråga.

Söker man en lösning på frågan, huru Finlands folk skall trygga sin existens, självständighet och stat i världskrigets stormar, äro tvenne alternativ ägnade att underlätta en överblick.

Det ena alternativet är fortsättandet av den orubbliga försvarskampen. Vår utmärkta armé är väl utrustad och står under sitt erfarna befäl i goda ställningar. Intet tvivel råder om dess stridsvilja, och den finska soldatens förmåga att reda sig i den förtrogna nordiska skogsterrängen som har blivit berömd över hela världen. Vårt folk har visat sig lungt kunna uthärda även tunga offer och utföra sitt arbete till och med under de svåraste störningar. Mången tänker säkerligen ej heller på annat alternativ än att vi ståndaktigt och fullt försvarsberedda skola stå vid våra nuvarande stridslinjer under väntan på en vändning i krigslyckan i striden mellan stormakterna eller på att Rådsrysslands

krafter skola sina eller att någon oväntad förändring inträffar i det värdspolitiska läget. Detta alternativ har starka rötter i våra känslor och vår sega vilja. Det är en yttring av den finska sisu, och måhända går det sist och slutligen så, att intet annat alternativ står oss åter.

Men statens ledande organ ha stått och stå fortfarande inför den oavvisliga skyldigheten att utreda och pröva också andra möjligheter.

Som det andra alternativet framstår uppnåendet av en överenskommelse med Ryssland.

Härigenom kunde vårt folk besparas de tunga och kanske för dess existens ödesdigra offer, vilka striden komme att fordra. Regeringen och i synnerhet utrikesledningen har under dessa månader såsom även tidigare sökt vinna klarhet om de villkor, vilka för ett sådant fördrag skulle uppställas.

Härvid har redan i ett tidigt skede framkommit det faktum, vilket genom Rådsförbundets politiska ledares bekanta uttalanden blivit bekräftat, att man på rysk sida håller fast vid återställandet av villkoren och gränserna för freden i Moskva. Så länge Rådsförbundet har överhanden i striden mellan stormakterna, synes det icke kunna gå med på någon annan lösning än ett återställande av de förhållanden, vilka voro rådande före detta krigsutbrott, och denna ståndpunkt har genom ett särskilt beslut av den 1 februari 1944 blivit bekräftat. Men ehuru detta varit känt, har det varit av vikt att erhålla noggrannare och mer detaljerade uppgifter om de villkor, på vilka Rådsförbundet vore benäget att skrida till ett fredligt uppklarande av relationerna. Regeringen är nu i tillfälle att framkomma med dylika upplysningar.

Villkoren kunna uppdelas i två grupper. De tre första punkterna borde antagas, förrän man kan skrida till förhandlingar och de tre senare uppgivas åter kunna vara föremål för förhandlingar i Moskva.

Första gruppen: Att omedelbart godkännas.

1) Rådsunionen fordrar icke att Finland skrider till krig mot tyskarna. Men självfallet måste finnarna avbryta sina relationer till tyskarna.

Om Finland önskar förbli neutralt så kan det icke medgiva att ett främmande

rikes trupper befinna sig på dess område. Det måste åtminstone internera sådana. Om denna uppgift skulle vara finnarna övermäktig så är Rådunionen redo att lämna oundgängligen erforderligt bistånd med flygmaskiner och trupper.

2) Fredsfördraget av år 1940 försättes åter i kraft. De finska trupperna dragas tillbaka till 1940 års gräns.

Om Finlands regering är redo att godkänna samtliga vapenstillståndsvillkor utan invändningar så kan vid förhandlingar i Moskva frågan om Hangö återupptagas. Men i så fall uppställas frågan om kompensation.

3) Omedelbart hemsändande av rådsryska krigsfångar och av i koncentrationsläger eller arbetstjänst varande andra rådsryska medborgare.

Andra gruppen: Frågor till behandling.

1) Förhandlingar rörande frågan om partiell eller fullständig demobilisation lämnas till diskussion i Moskva.

2) Frågan om ersättning för skador, som vållats av krigsoperationer eller genom ockupation av rådsryskt territorium.

3) Frågan om Petsamo rayonen.

Den första punkten i första gruppen ådrager sig genast uppmärksamhet. Den innehåller nämligen ett krav om internering av de tyska trupperna i Finland. Ett sådant villkor kan det finska folket icke skrida till att uppfylla, lika litet som det kan tänkas, att i landet skulle indragas sovjettrupper i sådant syfte. En förutsättning för neutralitet är givetvis, att främmande stats trupper icke befinna sig på finsk jord, men därest man överhuvudtaget söker sig framåt till en uppgörelse, måste detta problem finna en annan lösning, än vad i de här återgivna punkterna anges.

I den andra punkten återgives, vad som, såsom jag redan nämnde, varit bekant, nämligen att ett segerrikt Ryssland kräver återställandet av det läge, som fastställdes genom Moskva-freden. Ur vår synpunkt sett skulle återställandet av den gränslinje, som drogs vid fredsfördraget i Moskva, innebära ett läge, som tungt skulle vila på vårt folk på livets alla områden. Gränslinjen sönderbryter dessutom ekonomiska helheter och medför därigenom för vårt näringsliv olidliga bördor. Vad åter

Hangö beträffar är det omöjligt att frivilligt överlåta detta område i främmande besittning.

Den tredje punkten synes icke giva anledning till anmärkning, för såvitt man kan förutsätta, att reciprocitet vid slutlig uppgörelse kan ernås.

Den senare gruppens punkter äro, som det anges, avsedda att bliva föremål för underhandlingar i Moskva. Så länge världskriget varar, kräver emellertid redan upprätthållandet av neutraliteten tillräckliga väpnade styrkor, och intet land kan under rådande förhållanden genom en långtgående demobilisation avstå från sina möjligheter att skydda sitt område och sin rätt.

Dessa villkor avse sannolikt endast ävägbringande av vapenvila eller stillestånd. Det bör nämligen beaktas att de allierades program, såvitt man kunnat sluta sig därtill av tillbudsstående uppgifter, går ut på att till en början blott vapenvila skall slutas och att de definitiva fredssluten skola på en gång ingås senare.

Även om de här av mig framställda villkoren kännas tunga, till och med förkrossande för varje finne, som levat, arbetat och kämpat för sitt land och dess förkovran, är det under nuvarande förhållanden vår plikt att sakligt och möjligt objektivt pröva dem.

Det är skäl att fästa uppmärksamheten på att i dessa punkter icke ingår kravet på ovillkorlig kapitulation och inte heller fordran på besättandet av landet eller några stödjepunkter. Att döma av i utlandet framförda yttranden torde man där anse dessa villkor vara gynnsamma för Finland. Något stöd för utverkandet av nämnda förbättringar torde ej heller vara att emotse från de anglosaxiska makternas sida.

Det vore naturligtvis lyckligt, i händelse båda alternativen, såväl fortsättandet av försvarsstriden som uppnåendet av en överenskommelse stode att välja så länge, att man kunde se huru förhållandena verkligen skulle utveckla sig, men så enkel är saken tyvärr icke. Det ena alternativet, en segt fortsatt försvarsstrid, står alltid till vårt förfogande, med det andra alternativet, vägen till uppnående av en överenskommelse, står endast under en viss tid öppen för oss. Det är att frukta, att

denna tid är relativt kort. Valet bör för den skull ske i närmaste framtid, och under denna tid torde styrkeförhållandena knappast förändras i så hög grad, att nämnvärt bättre villkor kunde uppnås. Vi böra fatta vårt ställningstagande med beaktande av, att grunden för uppnående av en överenskommelse komme att utgöras av den reella innebörden av de villkor jag tidigare anfört, även om deras tillämpning i praktiken genom underhandlingar kunna ändras och lindringar eventuellt kunna uppnås.

Jag har härmed i korthet sökt belysa de uppgifter, vilka erhållits i fråga om möjligheterna för ett fredligt uppklarande av vårt mellanhavande med Rådsförbundet. Såsom det framgår, ingå i villkoren vissa punkter, vilka det vore farligt att godtaga på förhand. Regeringen anser det likväl önskligt, att strävandena för uppnående av fred för Finland med så förmånliga villkor som möjligt böra fortsättas. Regeringen önskar alltså i detta skede icke förkasta det alternativ, som syftar på ett uppnående av en överenskommelse och

emotser, att Riksdagen måtte godkänna denna ståndpunkt.

P u h e m i e s: Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n mukaan on asia pantava pöydälle johonkin seuraavaan istuntoon. Puhemies-neuvosto ehdottaa, että asia pantaisiin pöydälle eduskunnan seuraavaan istuntoon.

Ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle eduskunnan seuraavaan täysistuntoon.

P u h e m i e s: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 16.

Täysistunto lopetetaan kello 12,15.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. H. I. Tammio.

11. Tiistaina 29 p. helmikuuta 1944

kello 16.

Päiväjärjestys.

Ilmoituksia.
Ulkopuolella päiväjärjes-
tyksen esitellään: Siv.

Valtioneuvoston tiedonanto valtiol-
lisesta tilanteesta 11

Puhetta johtaa puhemies Hakkila.

Nimenhuudossa merkitään läsnäoleviksi
ne edustajat, jotka osallistuivat edelliseen
täysistuntoon, ja lisäksi edustaja Hästbacka.

Ilmoitusasia:

Kertomus hallituksen toimenpiteistä vuonna
1943.

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasaval-
lan presidentin kirjelmän ohella kuluva
helmikuun 18 päivä on eduskunnalle saa-
punut kertomus hallituksen toimenpiteistä
vuonna 1943, mikä kertomus nyt on jaettu
edustajille.

Puhemies: Istunto keskeytetään ja
jatketään sitä kello 18.

Täysistunto keskeytetään ja jatketään
sitä kello 18.

Täysistunto keskeytetään kello 16,04.

Täysistuntoa jatketaan.
kello 18.

Puhetta johtaa puhemies Hakkila.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Koivisto: Suuren valiokunnan
kokous on huomenna kello 10.

Valtioneuvoston tiedonanto.

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjes-
tyksen esitellään valtioneuvoston tiedon-
anto. Sitten kun keskustelu asiasta on ju-
listettu päättyneeksi, esitän eduskunnan
hyväksyttäväksi sen päiväjärjestykseen
siirtymisen sanamuodon, joka on säädetty
valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 1 momen-
tissa. Niiden, jotka eivät hyväksy tällaista
yksinkertaista päiväjärjestykseen siirty-
mistä, tulee valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n
2 momentin mukaan keskustelun aikana
tehdä ehdotuksensa joko asian valiokuntaan
lähettamisestä taikka perustellun päiväjär-
jestykseen siirtymisen hyväksymisestä. Jos
halutaan tehdä työjärjestyksen 52 §:n 2
momentissa edellytetty ehdotus päätöksen-
teon siirtämisestä, on sellainenkin ehdotus
tehtävä ennenkuin keskustelu on julistettu
päättäneeksi.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. Reinikainen: Hallitus on katsonut ajankohdan tulleen antaa eduskunnalle selostuksen tilanteesta sekä suoda sille tilaisuuden lausua sanansa siitä, miten asioita tänä maamme kohtalolle ratkaisevana hetkenä olisi hoidettava. Se tiedonanto, jonka hallitus tänään antoi, oli raskas kuulla ja siinä esitetyt ehdot erittäin ankarat. Selostus oli kuitenkin selvä eikä siinä liene jätetty mitään asian ratkaisuun vaikuttavaa sanomatta. Yksimielisiä meidän on oltava siitä, että maamme vapauden ja itsenäisyyden säilyminen on asia, josta on jyrkästi pidettävä kiinni ja josta ei voida tinkiä.

Maailmansodan jälkeen useat Euroopan pienet kansat saivat vapauden ja itsenäisyyden. Tänä aikana kehitys niissä on käynyt joka suhteessa voimakkaasti eteenpäin. Tämä pitää erityisesti paikkansa meidänkin maamme suhteen. Täällähän itsenäisyyden vapaassa ilmapiirissä on taloudellisella, sivistyksellisellä ja sosiaalisella alalla menty valtavasti eteenpäin. Maa on aivan toinen kuin ennen itsenäisyyttämme. Kun syksyllä 1939 jouduimme taisteluun maamme vapauden ja itsenäisyyden puolesta, maamme suoritti sen tavalla, joka hakee vertaansa maailmanhistoriassa. Näin olemme tehneet tämänkin sodan aikana. Vapautemme lunnaat olemme kalliisti maksaneet. Jos kellään, on Suomen kansalla vapaana ja itsenäisenä elämisen oikeus.

Kauan kestäneessä sodassamme on nyt saavutettu käännekohta, jolloin on tullut vakavasti kysymykseen kuluttavan sodankäynnin jatkaminen tai aselevon tekeminen myöhemmin seuraavan rauhan solmiamista varten. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on yksimielinen siitä, ettei nyt alkuunsaatuja rauhanneuvotteluja ole päätettävä katkeamaan, vaan niitä on pyrittävä jatkamaan ja kehittämään hyväksyttävien rauhanehtojen saamiseksi. Me katsoimme tämän tien niissä oloissa, joihin olemme joutuneet, oikeammaksi ja myöskin varmemmaksi kuin hävittävän taistelun jatkamisen.

Vaikka vaikeuksia ja vaaroja rauhan aikaansaamisen tiellä näyttääkin olevan, on tästä huolimatta mielestämme valittava neuvottelun tie sodasta irtaantumiseksi. Se tuntuu maallemme ja kansallemme tällä hetkellä välttämättömältä.

Kun samanlaiset ajatukset eduskunnalle esitetyn tiedonannon mukaan ovat hallitustakin johtaneet, sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, yhtyen hallituksen pyrkimykseen, kehoittaa hallitusta jatkamaan aloittamallaan tiellä. Tässä mielessä ryhmämme äänestää yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymisen puolesta.

Ed. Kukkonen: Herra puhemies! — Kansamme ei ole ponnistuksistaan huolimatta voinut välttää joutumista vyöhykkeeseen, jossa suurvaltain edut törmäävät vastakkain. Tämä osittain maamme maantieteellisestä sijainnista, osittain viime vuosien yleisestä kehityksestä johtuva asemaamme on nyttemmin muodostunut entistä ahtaammaksi, jopa uhkaavaksi. Ei sen vuoksi ole outoa, että kansalaisten mieliä jäytävät levottomuus ja pelko. Kun kansan kohtalosta heitetään arpaa, ei välinpitämättömyys ole puolustettavissakaan. Kotirintamalla luonnollisesti hallitus ja eduskunta kantavat vastuun siitä, ettei laiminlyödä mitään, mitä maan etu vaatii. Mutta mitä on tehtävä tai jätettävä tekemättä, ei tällä kertaa ole helppoa ratkaista. Suurvallan tie voi olla raskas, mutta se on yleensä selvemmin viitoitettu kuin pienen kansan, etenkin milloin pieni osuu suurpolitiikan polttopisteeseen, kuten meidän on käynyt. Eräissä suhteissa meidänkin tietämme on, kuten hallituskin edellyttää, pidettävä selvänä. Ainoallakaan kunnialtomalla teolla emme saa tahrata puhdasta asiaamme. Meille esitettyihin vaatimuksiin kuuluu toimenpiteitä niitä vastaan, jotka taistelevat samalla rintamalla kuin mekin. Sitä ei suomalainen voi tehdä. Epäillä myös sopii, onko kukaan semmoisella menettelyllä saavuttanut etua tai mainetta. Sodasta on kerran irtaannuttava, mutta se voi ja sen täytyy tapahtua kunniallisesti. Ainakaan pienellä kansalla ei ole varaa valita muuta menettelyä.

Meille asetettujen aselepoehtojen joukossa on muitakin, joiden mahdottomuudesta ei voi vallita epä tietoisuutta, niin kauan kuin meillä itsellämme on määräämisvalta maassa. Jos puolustusvoimiemme demobilisatiolla tarkoitetaan aseiden luovuttamista vastustajalle taikka armeijamme asettamista muulla tavalla alttiiksi vihollisen mielivallalle, täytyy vaatimukseen suostuminen leimata alistumiseksi kansalliseen itsemurhaan. Tämänluontoisiin toimenpitei-

siin ryhtyminen ei ole mahdollista. Ne tuskin tulisivat kysymykseen silloinkaan, kun on kiistattoman selvästi nähty, ettei tuhoa voida välttää. Niihin vaatimuksiin, joiden hyväksyminen edellyttää täydellistä pakkotilaa, kuuluu Moskovan rauhan rajojen palauttaminen. Rajat saneltiin meille meidän itsemme pitäessä niitä julmana oikeuden loukkauksena ja koko kulttuuri-maailman esittäessä inhonsa väkivallan harjoittajaa kohtaan. Kansalla, myöskin meillä, on sellaisiakin arvoja, joista se ei voi vapaaehtoisesti luopua. Milloin rajankäynti säälimättömästi silpoo kansakunnan elävää ruumista, kuten tapahtui vuonna 1940, täytyy ennen leikkaukseen alistumista olla ilmeistä, ettei kohtaloa voida kiertää. Sitä ehdotonta pakkoa, joka oli edessämme neljä vuotta sitten, ei nyt ole. Tulevaisuus taas on meille kaikille tuntematon. Voittammeiko aikaa voittamalla itsellemme etuja, jää tulevaisuuden vastattavaksi. Perusteettomasta toiveajattelusta on syytä pidättäytyä.

Koko sivistyneen maailman odottaisi uskovon, että Suomen kansa ymmärtää rauhan arvon. Joka tapauksessa me olemme jatkuvasti ilmaisseet rauhanpyrkimyksemme ja puolestamme tasoittaneet tietä kaivatun rauhan tulolle. Käytännöllinen todistus rauhantahdostamme on sekin, että armeijamme ei ole jatkanut etenemistä, vaikka sillä siihen olisi ollut mahdollisuuksia, ohi niiden asemien, joissa ollen armeijamme johto on katsonut puolustustaistelumme voivan parhaiten tapahtua. Meidän vastustajamme rauhantahdon vilpittömyys taas joutuu epäilyksen alaiseksi niiden terrorihyökkäysten valossa, joita meidän asutuskeskuksiimme ja arvokkaimpiin kulttuuriomaisuuksiimme on äskeisinä aikoina kohdistettu. Me olemme uhranneet rauhan ainoastaan pelastaaksemme vapautemme ja turvallisuutemme. Kun nämä kaksi kansakunnan elämälle korvaamatonta arvoa taataan, olemme valmiit omistamaan kaikki voimamme luovaan rakennustyöhön. Kohtalomme traagillisuus on siinä, että maailman mahtavien keskinäiset kiistat estävät harittaimman toiveemme toteutumista, vieläpä uhkaavat meitä perikadolla. Meillä on tulevaisuutemme puolesta asetettavana vain yksi panos: voimien ponnistus oikeutemme voittoon saattamiseksi. Ken uskoo oikeuden aatteeseen, hän vaalii perinteitä, jotka ovat yhtä vanhoja kuin Suomen kansa itse.

Kaikkivaltias on tähän asti ylläpitänyt tätä uskoa suomalla kansallemme usein ihmeeltä näyttävän pelastuksen. Tukekoon meitä sama usko myös nykyhetken peloittavissa vaikeuksissa.

Herra puhemies! — Maalaisliiton eduskuntaryhmä esittää seuraavan päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodon: Kuultuaan hallituksen tiedonannon eduskunta lausuu käsityksensä, että tiedonannossa mainitut ehdot olennaisissa kohdissaan ovat mahdollittomat hyväksyä. Jos sodasta irtautumiseen itsemääräämisoikeutemme, vapautemme ja turvallisuutemme takaavilla ehdoilla ilmaantuu mahdollisuuksia, tutkinee hallitus niitä ja ilmoittaa niistä eduskunnalle. Tämän lausuen eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen.

Ilmoittaessani tämän ryhmän kannan, pyydän saada lausua sen toivomuksen, että eduskunta, muistaen, miten ratkaisevalla tavalla yksimielisyys tähän asti on tukenut taistelua olemassaolomme puolesta, nytkin antaisi todisteen kaikissa kohtalonkysymyksissä yksimielisestä Suomen kansasta.

Ed. Virkkunen: Herra puhemies! — Hallituksen tiedonannossa on monta ytimekäästä kohtaa, johon jokainen suomalainen isänmaanystävä yhtyy. Siinä on lausuttu ne mahdollisuudet, jotka suomalaisen mielen täyttävät, kun vihollisen erinäisistä aselevon tai välirauhan ehdoista kuulee mainittavan. Ei voi kieltää, että hallituksen lopputulos tämän useissa kohdin oikean esityksen jälkeen on jonkun verran oudostuttava. Hallitus pitää mielestensä mahdollisena vielä jatkaa neuvotteluja, vaikka hallituksen tiedonannon alkusastasta minusta selvästi kuultaa esille hallituksenkin käsitys siitä, että ne eivät voi johdattaa mihinkään sellaiseen tulokseen, johonka suomalainen mies tai nainen voisi yhtyä. Onkin niin, että jokainen suomalainen, joka tahtoo kuulua suomalaiseen kansankotiin, pitää mahdollittomana tällaisten meille esitettyjen vaatimusten hyväksymisen.

Meidän kansamme historiassa on läpi aikojen esiintynyt mahdollittomia tilanteita, jotka kumminkin ihmeellisellä historian johdolla ovat lopulta muodostuneet mahdollisiksi. Meillä täytyy olla tämä usko kansamme tulevaisuuteen tänäkin hetkenä. Jollei meillä ole tätä uskoa, niin me emme

kestä. Kun se meillä on, niin me kestämmе. Kansallisen kokoomuspuolueen eduskuntaryhmä kannattaa sitä perusteltua päiväjärjestykseen siirtymisen ehdotusta, minkä ed. Kukkonen on tehnyt.

Ed. Furuholm: Herr talman! Riksdagen är fullt medveten om hela det allvar, som inлeligger i det avgörande, vilket nu skall träffas. Utan att i detta sammanhang gå in på ett skärskådande och bedömande av de omständigheter, som lett till det nuvarande allvarliga läget för vårt land, vill Svenska riksdagsgruppen i överensstämmelse med den önskan, som omfattas av det övervägande flertalet av vårt folk, uttala förhoppningen att det skall visa sig möjligt att lösgöra landet ur kriget och att i sådant syfte en fredsuppgörelse med Ryssland så snart som möjligt kan komma till stånd. Regeringen bör därför energiskt fortsätta de strävanden, vilka påbörjats för att ernå en godtagbar överenskommelse, som tryggar vår frihet och vår framtid.

I denna situation hade riksdagens medlemmar haft behov av upplysningar även beträffande den högsta militära ledningens syn på de problem, som uppkomma, om kriget går vidare. En sådan information har inte stått till buds, och riksdagen nödgas därför i detta viktiga hänseende draga slutsatser av regeringens ståndpunkt och förslag, vilka måste anses stå i överensstämmelse med den högsta militära ledningens uppfattning.

Det läge, i vilket vårt land nu befinner sig, är, såsom statsministern framhöll, farofyllt och har sedan månader tillbaka oavbrutet försämrats. Bemödandena att undersöka möjligheterna för vapenvila och fred hade vid sådant förhållande av allt att döma haft gynnsammare förutsättningar, om de inletts vid en tidigare tidpunkt.

Med tanke på framtiden och de händelser vi gå till mötes önskar Svenska riksdagsgruppen upprepa sin tidigare uttalade förhoppning om ett intimare samarbete mellan regeringen och riksdagen i de utrikespolitiska frågorna. Detta vore uppenbarligen ägnat att stärka landets ställning i denna svåra tid.

I övertygelsen att regeringen, som i första hand bär ansvaret för landets öde, sin plikt likmätigt och i nära samförstånd med den högsta militära ledningen skall

göra allt vad i dess förmåga står för att avvärja den fara, som hotar landet, och skapa förutsättningar för en betryggande fredsuppgörelse, röstar Svenska riksdagsgruppen enhälligt för enkel övergång till dagordningen.

Ed. Annala: Herra puhemies! Hallitus on asettanut tiedonannollaan valtakunnan äärettömän vaikeaan tilanteeseen. Nykyiselle hallitukselle on sen syntymästä lähtien ollut tyypillistä kahdella tuolilla istuminen. Samalla kun se on moittinut n. s. kolmosia niiden poliittisen vetoomuksen takia, samalla hallituksen jäsenet puheissa ja haastatteluisissa ovat menneet samaan suuntaan, jopa pitemmällekin kuin nämä mainitut henkilöt. Muistamme vain herra pääministerin kuuluisaa haastattelulausuntoa, ja samaan hengenvetoon on annettu vakuutuksia Saksalle täydellisestä yhteisymmärryksestä. Tämä puolelle ja toiselle vi'kuileva politiikka on ollut niin ilmeinen, että politiikasta syrjässä olleet tavalliset kansalaiset ovat sen täydellisesti oivaltaneet. Se on aivan yleisesti ymmärretty niin vaaralliseksi, että kansassa on syntynyt suuri levottomuus. Kansan itsesäilytysvaisto on sanonut, että nyt on taas vaara uhkaamassa ja tällä kertaa ilmeisesti hallituksen taholta. Tästä on seurannut päivä päivältä kasvanut tyytymättömyys hallitusta kohtaan. Jos hallitus kuvittelee toista, se harjoittaa tahallista itsepetosta. Kansan keskuudessa on tullut vastaan lakkaamatta kysymys, mitä tekee hallitus? Onko sillä todella erillisrauhan hankkeet Venäjän kanssa? Yhä paisuva häly tämän kysymyksen ympärillä on pakottanut ajattelemaan, ettei savua ilman tulta. Tällainen johtopäätös on sitäkin luonnollisempi, kun meidän julkisen propagandamme johto on herra pääministerin käsissä. Ei ole voinut välttyä siltä ajatukselta, että valtavan rauhanpropagandan sallimisella on ollut määrätty tarkoitus. Sillä on tahdottu valmistaa maaperää erillisrauhan teolle. Ja nyt astuu herra pääministeri eduskunnan eteen ja ilmoittaa neuvottelujen olevan jo niin pitkällä, että Venäjä on sanellut rauhan ehdot, vieläpä tärkeimmältä osaltaan sellaisina, että niistä ei voida edes keskustella. Jos hallitus olisi hankkinut tiedon Venäjän

rauhanehdoista siinä mielessä, että se sillä osoittaisi kansalle mahdolltomaksi edes keskustella Venäjän sanelemista ehdoista, niin sen olisi voinut ymmärtää. Tällä tavalla hallitus olisi luonut sisäisen rintaman entistä lujemmaksi. Mutta nyt herra pääministeri ilmoittaakin, että hallitus ei ole hylännyt ehdotusta, vaan toivoo saavansa eduskunnalta suorastaan valtuudet jatkaa alkamiaan rauhanneuvotteluja. Tämä on enemmän kuin normaalisilla lahjoilla varustettu kansalainen jaksaa käsittää. Tuntee kuin hallitus ei laisinkaan olisi ajatellut, millaiseen tilanteeseen se on isänmaan asiat johtanut jo tällaisen kannan omaksumisella.

Mitä seurauksia hallituksen asenteesta sitten on? En tiedä, onko hallitus jo tehnyt aikeistaan ilmoituksen Saksan hallitukselle. Oletan eräistä seikoista päätellen, ettei niin ole tapahtunut. Hallitus on nähtävästi jäänyt odottamaan eduskunnan vastausta. Sen on siis nyt, jos hallitus aikoo jatkaa alkamaansa suuntaan, tehtävä Saksalle ilmoitus siitä, että se vakavissaan aikoo tehdä erillisrauhan Venäjän kanssa. On hyvin luultavaa, että Saksa ilmoittaa lyhyesti: hyvä on, jos teette rauhan, se on tietenkin teidän oma asianne, mutta siitä hetkestä lähtien, jolloin lähetätte edustajanne Moskovaan, ovat meidän velvollisuutemme Suomea kohtaan loppuneet. Enempää Saksan vastaus tuskin sisältää, mutta tässäkin on jo enemmän kuin tarpeeksi. Tästä seuraa näet, että niin hyvin elintarvikeapu kuin sotamateriaalin saantikin lakkaavat. Asia tulee arvattavasti heti julkiseksi, sillä Saksalla ei ole tärkeätä pitää sitä salassa. Ja Moskova toteaa mielihyvin Saksan asenteen, jonka se varmaan onkin ottanut laskelmissaan huomioon. Seurauksena on, että Moskovan halu sellaisen rauhan tekemiseen, kuin se nyt on ilmoittanut, vähenee (Eduskunnasta: Oikea johtopäätös). Neuvottelu rauhasta muuttuu todellisuudessa keskusteluksi ehdoista antautumisesta ja niin on hallituksen tolkuton rauhanhalu vienyt siihen, että Suomi seisoo nykyisessä hirmumyrskyssä yksinään ilman muuta apua kuin Ruotsin paljon reklamoitu „humanitääriinen apu”.

Asia ei muutu yhtään paremmaksi, vaikkapa ehdoista antautumissopimuksen sijasta saadaankin Venäjän nyt ilmoittamien ehtojen mukainen rauhansopimus. Niin

pian kuin armeijamme on vetäytynyt lujasti varustetuista itäisistä asemistaan vuoden 1940 rajalle, on sen taistelukyky mennyt. Parin kuukauden epätoivoinen taistelu, edellyttäen, että se syntyy, heikosti varustetuissa, melkein pä varustamattomissa asemissa, päättyisi kaiken luhistumiseen, sillä varustusten ja materiaalin puutteen takia myös taistelumoraali romahtaisi. Tulos siitä rauhasta, jonka hallitus nyt haluaa tehdä, tulisi olemaan finis Finlandiae, Suomen loppu.

Mutta vaikkapa hallituksen ei sallittaisikaan jatkaa onnettomia rauhan neuvotteluja, se on jo tällä esityksellään vienyt valtakunnan suureen vaaraan. On mahdotonta ajatella tämän jälkeen, että Suomen ja Saksan välit säilyisivät luottamuksellisina, jos herra Linkomiehen hallitus edelleenkin pysyy paikallaan. Ja kuitenkin on Suomen kansan elinehto, että mitään loitonemista Saksasta ei tapahdu. Yhteys Saksaan on saatava uudelleen kiinteäksi ja lujaksi, olipa tämä meille itsekullekin henkilökohdaisesta vastenmielistä tai miellyttävää. Meidän tunteemme eivät saa asiaan vaikuttaa, sillä tässä ei ole kysymys meistä yksilöinä, vaan kysymys on Suomen kansasta, sen olemassaolosta tai tuhoutumisesta. Nyt on hallitus kuitenkin vienyt nämä suhteet katkeamispisteen rajalle.

Toinen seuraus hallituksen rauhanpuuhailuista on sisäpoliittinen. Vaikka tämä istunto olisi kuinka suljettu tahansa, tieto herra pääministerin lausunnosta leviää yli maan kulovalkean tavoin. Käytyäni nyt kaupungilla edestakaisin, ehti jo kaksi kadulla tapaamaani henkilöä minulle kertoa hallituksen kannasta, toinen taiteilija, toinen entinen diplomaatti. Mitä tästä sitten seuraa? Siitä seuraa sisäisen rintaman hajaantuminen. Mitä kaikkea onkaan nyt odotettavissa, sen me voimme aavistella, mutta emme määritellä. Sen me kuitenkin näemme, että yksimielisyys on loppunut. Sitä on turhaa enää kieltää ja minä pelkään, että näin ei ole asianlaita ainoastaan kotirintamalla.

Hallitus on siis johtanut asiat siihen, että meitä uhkaa kansakuntana yksinjämissen vaara ja samalla sisäisen moraalin ja kansan kestämisyvyn heikentyminen. Ja näin siitä huolimatta, että meillä on kaikki edellytykset taistella ja voittaa. Saksa on herra pääministerin sanojenkin

mukaan edelleenkin voimatekijä. Ja meidän armeijamme on koskematon, hyvin varustettu ja hyvissä asemissa.

Isänmaallisen kansanliikkeen eduskuntaryhmä katsoo, että ainoa pelastus nyt syntyneessä vaarallisessa tilanteessa on kiireellinen hallituksen vaihdos. Ryhmän puolesta pyydän ilmoittaa, että ed. Kukkonen esittämä päiväjärjestykseen siirtymisponsi ei loppuosaltaan meitä tyydytä, mutta näissä oloissa emme katso olevan tarkoituksenmukaista tehdä omaa päiväjärjestykseensiirtymisehdotusta.

Ed. Heiniö: Herra puhemies! Jo neljännen kerran on nykyisen eduskunnan ratkaistavaksi asetettu raskas ja edesvaativuinen kysymys, jonka onnellisesta ja viisaasta päätöksestä riippuu kansan tulevaisuus, sen vapaus, sen itsenäisyys ja voidaanpa sanoa sen eläminen. Meille on ilmoitettu ehdot, joitten pohjalla itäinen naapurimme olisi valmis neuvottelemaan kanssamme rauhasta. Niissä ilmenee sama pyrkimys kuin syksyllä 1939 ja Moskovon rauhassa 1940. Ne lyhyesti sanoen jatkuvasti noudattavat Neuvosto-Venäjän aikaisempiäkin perinteitä pienen naapurinsa suhteen.

Näitä ehtoja tarkastellessamme on meidän merkittävä kuitenkin se yksimielisyys, se päättäväisyys ja luja puolustustahto, joka järkkymättömänä on kansassamme säilynyt ja säilyy edelleen raskaassa taistelussa maamme koskemattomuuden ja demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen puolesta. Tässä taistelussa on ollut ja on oleva edelleen vallitsevana luottamus asiamme oikeudellisuuteen, usko totuuden ja oikean asian vääjäämättömään voittoon. Se on luonut kansaamme terästä, joka estää sitä horjumasta, se on luonut tarmoa, rohkeutta ja uskallusta uhmata moninkertaistakin vääryyden ja väkivallan ylivoimaa.

Kun eduskunta tänään, kuultuaan hallituksen ilmoituksen poliittisesta tilanteesta, on sen johdosta lausuva mielensä, on se kansaa edustavana, sen mielialat ja tahdonilmaukset tuntevana löytävä ratkaisut, joita tehdessä se ei ole unohtava menneiden aikojen raskaita taisteluja, joista kohalta on sallinut sen selviytyä ja uudelleen voimistuneena jatkaa elämäänsä ja

työtään sivistyskansojen arvokkaassa pii-rissä.

Hallituksen laaja selostus maailmanpoliittisesta ja sotilaspoliittisesta tilanteesta on mielestämme oikea ja näin ollen se pohja, jolta päätösten tekemiseen on ryhdyttävä, harkitusti kuvattu. Että se ei ole pienelle kansalle lohdullinen, sen me olemme saaneet todeta.

Suomen kansa on ollut monasti aikaisemminkin tällaisen tilanteen edessä; sen on ollut yksin valittava tie, jota se kulkee. Sen ainoana ohjeena on ollut pyrkimys muiden kansojen etuja loukkaamatta elää omaa itsenäistä elämäänsä. Sen mukaisesti on sen nytkin tehtävä päätöksensä alistumatta väkivallan ja ylivoiman edessä.

Kun tänään kansanedustajille on esitetty ehtoja, joiden hyväksymisellä maalle saataisiin rauha, jota me kyllä monien sotavuosien jälkeen elävästi toivomme, ei näiden ehtojen tarkastelussa voi tulla muulle kuin kielteiselle kannalle. Niiden hyväksyminen tietää nykyistä vaikeamman tilanteen luomista, josta voisi olla seurauksena kansalle tärkeiden elinehtojen hävittäminen, maan turvallisuuden asettaminen nykyistäkin uhatumpaan asemaan, jopa uhka itsenäisyytemme menettämisestä. Sellaiseen ei vapaudestaan kiinni pitävä kansa voi alistua, sellaista ei armeijansa taistelutahtoon ja voimaan luottava valtakunta voi hyväksyä.

Ryhtymättä käsittelemään ehtoja kohta kohdalta, on syytä lyhyesti puuttua kuitenkin tärkeimpiin. Eduskunnalle esitetyissä ehdoissa oleva kohta 1) hyväksyttynä tietäisi maamme joutumista vaikeaan sotilaalliseen ristiriitaan, jolloin myöskin kansamme eheys ja yksimielisyys voisi joutua uhatuksi. Rauhan tekeminen meille esitetyn ehdon mukaan, mikäli se koskee Saksan täällä olevan sotavoiman internoimista, olisi luonnollisesti teko, jota ei voisi pitää kunniallisena. Toisen ehdon hyväksyminen tietäisi varmaankin Moskovon rauhan ehtojen ennakoita aavistamattoman laajaa tulkintaa, jonka seuraukset olisivat tuhoisia valtakunnan sisäiselle elämälle, puhumattakaan siitä, että me uudelleen joutuisimme hyväksymään valtakunnan silpomisen, johon ainoastaan väkivallan edessä olimme pakotetut vuonna 1940. Lähtökohdista rauhanneuvotteluille olisi oleva valta-

kunnan vanhojen historiallisten ja kansallisten rajojen säilyttäminen.

Kysymys armeijamme joko osittaisesta tai täydellisestä demobilisatiosta on kerta kaikkiaan mahdottomuus, koska me sillä vaarantaisimme valtakunnan puolustuksen.

Taistelumme tämän sodan aikana on ollut jatkoa talvisodalle, jolloin maailma tuomitsi Neuvosto-Venäjän hyökkäyksen tunnustaen asiamme ja taistelumme oikeutuksen, ja mikä silloin pidettiin oikeana ja hyväksyttävänä, täytyy kaiken järjen mukaan olla sitä edelleenkin. Tästä oikeudesta ei näin ollen ole mitään syytä luopua. Jos valtiovalta nyt menettelisi toisin, olisi se omiaan heikentämään kansamme sisäistä ryhtiä ja sen oikeustajuntaa. Ja kuitenkin riippuu juuri tästä, tulemmeko kansakuntana edelleenkin menestymään.

Kansallisen edistyspuolueen ryhmä seuraa hallituksen neuvotteluja rauhanvalmisteluista, edellyttäen kuitenkin, että eduskunnalle sallitaan tilaisuus ennen asian lopullista ratkaisuvaihetta olla mukana ehdoista päättämässä perustuslainmukaisessa järjestyksessä. Kansallisen edistyspuolueen eduskuntaryhmä tulee kannattamaan yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymistä.

Puhemies: Istunto keskeytetään nyt ja jatketaan sitä kello 19,30.

Täysistunto keskeytetään kello 18,47.

Täysistuntoa jatketaan
kello 19,30.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Pääministeri Linkomies: Herra puhemies! — Elämme niin vakavaa aikaa, että mitä edessämme lieneekin, meidän on pyrittävä säilyttämään se yksimielisyys, joka tähän asti vaikeissa olosuhteissa on ollut varmin voimanlähteemme. Sen vuoksi on ollut mieluista todeta, että näennäiset erimielisyydet, jotka täällä tänä iltana ovat

esiintyneet, eivät ole olleet niin suuret, että niiden tarvitsisi aiheuttaa eduskunnassa tai kansassa hajaannusta. Eduskunnassa on melkein kaikissa puheenvuoroissa ilmennyt selvänä sama kanta, joka on ohjannut hallituksen toimintaa, että pyrkimyksiä meille edullisen rauhan aikaansaamiseksi on jatkettava.

Hallituksessakin on nähty ne vaarat, joihin meille esitetyt, hallituksen tiedonannossa selostetut ehdot johtaisivat. Sen vuoksi hallitus juuri on ilmoittanut, että ehtoihin olisi saatava muutoksia. Hallituksen tiedonannossa niinkään osoitettiin, mitkä esitettyjen ehtojen kohdat ovat mahdottomat hyväksyä. Itse asiassa siis ero hallituksen tiedonannossa ja edustaja Kukosen perustellussa päiväjärjestykseen siirtymisehdotuksessa esiintyvien kannanottojen välillä on sangen pieni. Tärkeätä on korostaa, että kiihkoton suhtautuminen suureen kysymykseemme ja pidättäminen toisin ajattelevien tuomitsemisesta on ehdottoman välttämätöntä, jos tahdomme kansakuntana suoriutua edessämme olevista todennäköisesti yhä kasvavista vaikeuksista. (Eduskunnasta: Oikein!)

Ed. Salmiala: Me olemme nähneet viime kuukausina historian suurimman murhenäytelmän Italiassa. Italia ja Saksa olivat keskenään liittolaisia. Siellä ministeripresidentti Badoglio liittolaistensa selän takana suunnitteli rauhaa, hänkin samoin isänmaansa parasta ajatellen. Italian kohdat järkyttivät koko maailmaa, ja jokainen ihminen, joka on lehdistönkin perusteella voinut seurata tapahtumia Italiassa, hänen on täytynyt todeta, kuinka onneton se tie on ollut, jolle Badoglio lähti. Jokaista suomalaista peloittaa Italian ja Badoglion tie.

Me suomalaiset pyrimme varmasti rauhaan. Meillä ei ole muuta päämäärää kuin rauhan saaminen isänmaallemme, sen vapauden ja itsenäisyyden turvaaminen. Kun herra pääministeri nyt on ilmoittanut käydyistä rauhanneuvotteluista, niin en voi olla tässä avoimesti kysymättä herra pääministeriltä, onko kaikki se, mitä hallitus on tässä Venäjän kanssa tehnyt, tapahtunut Saksan tietten. Jollei se ole tapahtunut Saksan tietten, niin silloin voi olla mahdollista, että me tulemme kulkemaan sitä tietä,

jota Italiakin on kulkenut. Minä uskon, että Suomen kansa rauhoittuu, jos se herra pääministeriltä saa kuulla, että se, mitä nyt on tehty, on tapahtunut Saksan tietien. Minun käsitykseni mukaan kansakunnan kunnia vaatii tällaista rehellistä ja avointa menettelyä sen kansan kanssa, jota meidän sittenkin on kiittäminen siitä, että me olemme viime vuosina selviytyneet niistä suunnattomista vaikeuksista, jotka edessämme ovat olleet, niinkin hyvin kuin on tapahtunut.

Minä pyydän, herra pääministeri, sen vuoksi Teiltä suoraa ja selvää vastausta. Jollen vastausta saa, niin katson olevani oikeutettu selittämään vaitiolon, että ei ole pelattu rehellistä peliä.

Ed. Kekkonen: Kun eduskunnalla ei käsitykseni mukaan ole nykyisessä tilanteessa oikeutta ehkäistä hallitusta rauhanneuvottelujen aloittamiseksi sen suunnitelmassa rajoissa, ilmoitan lyhyesti hyväksyväni hallituksen tiedonannon, jonka vuoksi äänestän puhemiehen ehdotusta yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymiseksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 1 momentin mukaisesti esitän nyt eduskunnan hyväksyttäväksi päiväjärjestykseen siirtymisen, jonka sanamuoto on seuraava: Saatuaan tiedonannon eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen. Kutsun tätä puhemiehen ehdotukseksi. Vastoin puhemiehen ehdotusta on ed. Kukkonen ed. Virkkusen kannattamana ehdottanut näin kuuluvan päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodon: Kuultuaan hallituksen tiedonannon eduskunta lausuu käsityksensä, että tiedonannossa mainitut ehdot ovat olennaisissa kohdissa mahdollittomat hyväksyä. Jos sodasta irtaantumiseen itsemääräämisoikeutemme, vapautemme ja turvallisuutemme takaavilla ehdoilla ilmaantuu mahdollisuuksia, tutkinee hallitus niitä ja ilmoittanee niistä eduskunnalle. Tämän lausuen eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen. Kutsun tätä ehdotusta ed. Kukkonen ehdotukseksi.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka hyväksyy puhemiehen ehdotuksen, äänestää „jaa”; jos „ei” voittaa, on ed. Kukkonen ehdotus hyväksytty.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 105 jaa- ja 78 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 15.

Puhemies: Eduskunta on hyväksynyt puhemiehen ehdotuksen.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Ikola: Pyydän avointa äänestystä.

Puhemies: Avointa äänestystä on pyydetty. Kehoitän niitä, jotka kannattavat avointa äänestystä, nousemaan seisalleen.

Kun tämä on tapahtunut, toteaa

Puhemies: Avoin äänestys tulee toimitettavaksi.

Sihteeri lukee äänestysesityksen undelleen.

„Jaa” äänestävät seuraavat edustajat:

Aarniokoski, Aattela, G. Andersson, Bonsdorff, von Born, Bryggari, Erich, Eskola, Estlander, Fagerholm, Frietsch, Furuhielm, Haga, Hakala, Halonen, M. Hannula, U. Hannula, Helenelund, Hiilelä, Hildén, Hiltunen, Holmberg, Huhta, Härmä, Hästbacka, Jern, Johansson, Jokin, Juutilainen, Karjalainen, Kauppi, Kekkonen, Kekäläinen, Ketonen, Kettunen, Kilpi, Kivisalo, Koivulahti-Lehto, Kuittinen, Kujala, Kullberg, Kulovaara, Kupari, Kuusela, Kuusisto, V. H. Kämäräinen, Kääriäinen, Lehto, Lehtikoski, Lepistö, Lindman, Lindström, Linkomies, Linna, Lonkainen, Lumme, Malkamäki, Malmivuori, Mangs, Mansner, Mustasilta, Mäkeläinen, Nikula, Nokelainen, Nurminen, Pekkala, O. Peltonen, Penttala, Perho, Pesonen, Pitkäsilta, Pyy, U. Raatikainen, Railo, Ranta'a, Raunio, Reinikainen, Salmela-Järvinen, Salmenoja, Salovaara, Schildt, Sillanpää, Simonen, Sinisalo, Sventö, Syrjälä, Syrjänen, Tanner, Tervo, Toivonen, Tolonen, Tuominen, Turkia,

Turunen, Törngren, Walta, Welling, Wenman, Wickman, Wirtanen, Voionmaa, Väisänen, Östenson ja Österholm.

„Ei” äänestävät seuraavat edustajat:

Annala, Arhama, Asikainen, Brander, Cederberg, Eerola, Hackzell, Heikinheimo, Heikkilä, Heiniö, Heljas, Hirvensalo, Honka, Horelli, Huittinen, Hurtti, Ikola, Ikonen, Inkinen, Joukanen, Kaijalainen, Kallia, Kalliokoski, Karveti, Kemppe, Kirra, Kleemola, Koivisto, Koivuranta, Korvenoja, Kukkonen, Kylänpää, K. Kämäräinen, Lahtela, Lampinen, K. F. Lehtonen, O. Lehtonen, Leinonen, Leppälä, Luostarinen, Luukka, Miikki, Moilanen, Murtomaa, Möttönen, Nikkola, Niskanen, Niukkanen, Nurmesniemi, Oksala, Paavola, Pennanen, Pitkänen, Pohjala, Pohjannoro, Pyörälä, Pärssinen, J. Raatikainen, Ranfamaa, Rytinki, Saarinen, Salmiala, Salo, Saukkonen, Soini, Soininen, Suurkonka, Takala, Tarkkanen, Teittinen, Tugia, Tuomivaara, Turja, Tuurna, Wainio, Valanne, Vilhula, Virkkunen ja Wirranniemi.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat 14 edustajaa:

Junes, Kivioja, Koponen, Lindqvist, Lohi, Löthman-Koponen, Määttä, Paasonen, Paksujalka, M. H. Peltonen, Pilpula, Tolppanen, Turkka ja Vesterinen.

Puhemies: Avoimessa äänestyksessä on annettu 105 jaa- ja 80 ei-ääntä.

Eduskunta on hyväksynyt puhemiehen ehdotuksen.

Asia on loppuun käsitelty.

Puhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi perjantaina kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 19,55.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. H. I. Tammio.